

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA SUV TEJASH VA ULARNI ISROF
QILMASLIKKA OID BILIMLARNI O'RGATISH**

Qulmuminov O'rol

*Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası
o'qituvchisi*

Normurodova Hilola

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini suvni tejashga va uni isrof qilmaslik, tabiiy boyliklarimizni asrab avaylashga oid ma'lumotlar keltirib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *EPA, AQSH, Countrymetres, MOMEM*

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining tabiiy fanni o'tishidan asosiy maqsad o'quvchilarning tabiiy fanga bo'lgan bilimni, qiziqishini orttirish va ularga tabiatni sevishni, uni asrab-avaylashni o'rgatishdir. Barchamizga ma'lumki, bugungi kunda suv tanqisligi bo'lmoqda. Shu sababli o'qituvchilar boshlang'ich sinf o'quvchilariga suvni isrof qilmaslikni, tejab ishlatish kerakligini, suv quvurlari va jo'mraklarini doim yopib yurishi afzalliligini uqtirish kerak. Chunki har bir o'quvchi boshlang'ich sinfdan bu kabi asrab-avaylashlarni o'rgansa, ular ulg'ayganda ham bu odatlarni saqlab qolishadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga suv tejashni o'rgatish muhim va qiziqarli vazifa bo'lishi mumkin. Ushbu jarayonni o'yinlar, tajribalar va amaliy darslar yordamida tashkil etish orqali bolalar suv tejashning ahamiyatini yaxshi anglaydilar. Quyida suv tejashni o'rgatish uchun bir nechta usullar va dars rejalari keltirilgan:

1. Suv Tejash Bo'yicha Sohadagi Bilimlarni O'rgatish

Suvning Ahamiyati: O'quvchilarga suvning ahamiyati, hayotimizdagi roli haqida tushuntiring. Suvning tabiatda qanday aylanishini, undan nima uchun tejash zarurligini tushuntiring.

Qiziqarli Faktlar: Suv haqida qiziqarli faktlarni ulashing. Masalan, inson tanasining 60% suvdan iboratligi yoki dunyo bo'yicha ichimlik suvi resurslarining cheklanganligi haqida gapiring.

2. Amaliy Darslar va Tajribalar

Suv Isrofini Ko'rsatish: O'quvchilarga suv qanday isrof bo'lishini ko'rsating. Masalan, suv oqib turgan kran oldiga bir idish qo'yib, qanchalik tez suv to'lishini ko'rsating.

Suvni Tejash Yo'llari: O'quvchilar bilan birgalikda suvni qanday tejash mumkinligini muhokama qiling. Masalan, tish yuvayotganda kranni yopish, yuvinishda dush vaqtini qisqartirish kabi oddiy usullarni o'rgating.

3. Suv Tejash O'yinlari

"Suv Nazoratchisi" O'yini: Har bir o'quvchi "suv nazoratchisi" rolini o'ynab, uyda va maktabda suv isrofini aniqlash va oldini olishga harakat qiladi. Bu jarayonni kundalik kundalikka yozishlari mumkin.

Suv Nimaga Sarflanadi? O'yinini tashkil eting. Bolalarga turli xil vaziyatlarni ko'rsating (masalan, avtomobil yuvish, gullar sug'orish, tish yuvish) va ulardan qaysi biri ko'proq suv sarflashi haqida o'ylashlarini so'rang.

4. Suvni Tejash Kampaniyalari

Plakat va Rasm Chizish: Suv tejash haqida plakat va rasm chizish bo'yicha tanlovlar tashkil eting. Eng yaxshi ishlarni maktab devorlariga osib qo'yish mumkin.

Oilaviy Loyihalar: O'quvchilardan uyda suv tejash bo'yicha kichik loyihalar ishlab chiqish va amalga oshirishni so'rang. Masalan, kranni ta'mirlash yoki yomg'ir suvini yig'ish kabi loyihalar.

5. Hikoya va Videolar

Suv Tejash Haqida Hikoyalar: Bolalar uchun maxsus suv tejash haqida hikoyalar o'qib bering. Hikoyalarda suv tejash qahramonlari bo'lsin.

Multfilmlar va Videolar: Suv tejash mavzusidagi qisqa multfilmlar va videolarni tomosha qildiring. Bu bolalarning qiziqishini oshiradi va mavzuni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

6. Suv Tejash Tadbirlarini Tashkil Qilish

Suv Tejash Haftaligi: Maktabda "Suv Tejash Haftaligi"ni tashkil eting. Har kuni suv tejashning turli jihatlariga bag'ishlangan tadbirlar o'tkazing.

Suv Tejash Challenglari: O'quvchilar uchun turli xil suv tejash chellenjlarini o'ylab toping va ular bilan birga o'ynang. Masalan, kim eng kam suv bilan bir hafta yuvinishga muvaffaq bo'lishi mumkinligi kabi chellenjlar.

Bu usullar orqali boshlangan sinf o'quvchilari suv tejashning ahamiyatini tushunib, ushbu foydali odatni o'z hayotlariga tatbiq qilishadi.

Toza ichimlik suvi – Yer sayyorasida insoniyat kun ko'rish uchun eng muhim va zarur manbalardan biri. Suv tiklanuvchi resurs bo'lsada, dunyo aholisi ortib borayotgani hisobiga suv tanqisligi muammosi paydo bo'lgan hududlar soni ham yildan yilga ko'paymoqda. Uyda suvni tejash nafaqat bu qimmatbaho resursni tejashga, balki iste'molchilarni hamyonini tejashga ham yordam beradi. Maishiy turmushda suvni qanday tejash mumkinligini bilib oling.

Oqayotgan kranlarni, hojatxonalarni, maishiy texnika va maysa (gazon) purkagichlarni zudlik bilan tuzating. Oqish kichik bo'lishi mumkin, lekin vaqt o'tishi bilan ular katta suv yo'qotilishiga olib kelishi mumkin.

Tishlaringizni yuvayotganda suvni o'chiring. AQSh atrof-muhitni muhofaza qilish agentligi (EPA) ma'lumotlariga ko'ra, bu oddiy qadam bir oyda 700 litrdan ortiq suvni tejash imkonini beradi. Kir yuvayotganda suvdan kamroq foydalaning. Kir yuvish mashinasi yuzlab litr suvni sarflashi mumkin, shuning uchun undan oqilona foydalaning. Kir yuvish mashinasini ishga tushirishdan avval kirni to'liq yuklash uchun yetarlicha kiyimingiz borligini aniqlang. Yuviladigan kirlar soni oz bo'lsa, shunga mos

ravishda mashinadagi suv sathini rostlang. Vanna-hammom o'rniga iloji boricha kamroq dush qabul qiling. EPA ma'lumotlariga ko'ra, agar siz besh daqiqa yoki undan kamroq vaqt davomida dush qabul qilsangiz, siz 30 dan 45 litrgacha suv ishlatasiz. Bu raqamni 300 litr suv sarflaydigan vannalar bilan solishtiring.

Maysazorni (gazon) aqlli sug'orishni mashq qiling. Maysazoringizni kunning eng maqbul vaqtida sug'orib oling va sug'orish tizimingiz trotuarni emas, balki maysazorni sug'orayotganiga ishonch hosil qiling.

Iloji boricha suvni tejaydigan kranlar, kir yuvish mashinalari, hojatxonalar va idish yuvish mashinalarini sotib oling. Suv va energiyani tejaydigan asboblarni sotib olish nafaqat suvni, balki elektr energiyasini ham tejashga yordam beradi. Uyda energiya auditini o'tkazing. Professionallar oddiy iste'molchi sezmaydigan suv isrof bo'lgan joylarni aniqlab berishi mumkin.

Countrymetres ma'lumotlariga ko'ra, 2020 yilda sayyorada aholining yillik o'sish ko'rsatkichi 95 millionni tashkil etadi. Taqqoslash uchun, 2015 yilda bu ko'rsatkich 83 mln kishiga teng bo'lgan. Qayd etib o'tish lozimki, yer aholisi 3 karraga ko'paygan davrda chuchuk suvdan foydalanish hajmi 17 martaga ortgan. Ustiga-ustak, ba'zi prognozlarga ko'ra, 20 yildan keyin chuchuk suvga bo'lgan talab hajmi yana 3 karraga ortishi mumkin. Chuchuk suv yetishmovchiligi muammosi O'zbekistonga ham begona emas. Suv tanqisligi muammosi bo'lgan mamlakatlar ro'yxatida O'zbekiston 25-o'rinni egallaydi. Mamlakatda suv tanqisligi darajasi yuqori deb baholanadi.

2020 yil 16 sentabr kuni prezident Shavkat Mirziyoyev boshchiligida o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida suv tejoychi texnologiyalarni joriy etish masalasi muhokama qilingan edi. Unda ta'kidlanishicha, so'nggi 10 yilda O'zbekistonda suv zaxiralari 12 foizga, joriy yilda o'tgan yilgi bilan solishtirganda 15 foizga kamaygan. Markaziy Osiyo mintaqaviy ekologik markazi (MOMEM)ning suvni tejash masalalariga bag'ishlangan UzWaterAware loyihasi suv bilan bog'liq muammolar fonida Yevroittifoq moliyaviy ko'magi asosida multiplikatsion videoroliklar seriyasini tayyorladi. O'zbekiston Suv xo'jaligi vazirligi loyihaning milliy hamkori hisoblanadi.

Loyiha tashkilotchilariga ko'ra, rus va o'zbek tillaridagi mazkur roliklar ta'lim muassasalarida onlayn va oflayn darslar chog'ida suv resurslari mavzusini tushuntirish uchun foydali kontent bo'la oladi. Roliklarni oromgohlarda bolalarga namoyish qilish ham mumkin.

«2019 yil yakuni – 2020 yil avvalida UzWaterAware'ning tadbirlari chog'ida namoyish etilgan ta'limiy roliklar nafaqat bolalar, balki kattalar uchun ham birdek qiziqarli ekaniga guvoh bo'ldik. Viloyatlar, Toshkent shahri va Qoraqalpog'iston Respublikasida o'tkazilgan treninglar, ekodarslar, suvni tejash bo'yicha ekomarafonlar chog'ida videoroliklar turli auditoriyalarga, jumladan, jurnalistlar, fermerlar, xalqaro, davlat va nodavlat tashkilotlar vakillariga namoyish etildi», – deydi MOMEMning O'zbekistondagi filiali direktori va loyiha menejyeri Shahnoza Umarova.

Jami 5ta rolik tayyorlangan bo'lib, ularning har birida suv va uni asrashning muhimligi xususida so'z boradi. Barcha roliklar ochiq foydalanishda bo'lib, yuklab

olish mumkin. Roliklarning bosh qaxramonlari aka-uka – Hasan va Husanning oilasi. Oilalardan biri suvni e'zozlab asraydi, ikkinchisi esa suvni asrash kerakligini bilsa-da, bunga har doim ham rioya qilavermaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kulmuminov, U., & Mukhtarova, L. (2023). POSSIBILITIES OF CREATIVE THINKING AND ITS MANIFESTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. Open Access Repository, 4(02), 81-84.
2. Kulmuminov, U. (2023). CREATIVE TEACHING IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE EDUCATION. Open Access Repository, 4(2), 434-437.
3. KULMOMINOV, O. (2023). ISSUES OF DEVELOPMENT OF STUDENT'S CREATIVE SKILLS IN WORLD SCIENCE. World Bulletin of Social Sciences, 27, 54-56.
4. Kulmominov, O. (2023). TECHNOLOGY FOR DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING SKILLS OF PRIMARY CLASS STUDENTS IN NATURAL SCIENCE TEACHING. Open Access Repository, 9(10), 112-116.